

O Josefu Kocourku, mladem češkem pisatelju S kraja sveta

Vladimir
Zorzut

V okviru svoje stalne vsakoletne rubrike Bralnica je František Benhart Sodobnost števil. 2/81 objavil beležko o knjigi S KRAJA SVETA, češkega pisatelja Josefa Kocourka, ki je pred mnogimi leti mlad umrl. Omenjeno poročilo in lansko srečanje pisca teh vrstic s simpatičnim F. Benhartom, odličnim poznavalcem slovenščine in naše dežele ter izvrstnim prevajalcem mnogih slovenskih leposlovnih del v češčino, mi daje priložnost za nadaljnje besede o Josefu Kocourku.

Ko sem se pred več kakor petdesetimi leti kot devetnajst- dvajsetleten ljubitelj češke lepe knjige z zanimanjem ukvarjal s češko književnostjo in o modernih čeških knjižnih novostih občasno priobčeval informativna poročila v dnevniku Slovenec, sem pogosto obiskoval ljubljansko kavarno Union in zahajal v družbo mladih književnikov. Kavarna je imela naročenih tudi precej čeških časopisov, ki sem jih redno bral. Tako sem nekega dne v brnskih Lidových novinach zasledil zanimiv podlistek s podpisom Josefa Kocourka. Bila je to menda kratka pesniška črtica z naslovom Obraz (Podoba) z nenavadno fantazijsko zgodbo, z množico izredno lepih metafor. Prebrana črtica me je navdušila in ostala v meni kot posebno doživetje. Poiskal sem avtorjev naslov in od njega takoj prejel nekaj drugih črtic, objavljenih v čeških revijah Cesta in Signal. Kocourek se je razveselil mojega živega zanimanja za njegove stvari, še posebno, ko sem mu poslal dnevnik Jutro z dne 24. 11. 1929 z njegovo prevedeno in prvo priobčeno črtico Svetnik in devica. Začelo se je najino dopisovanje o njegovem književnem delu in o češki književnosti nasploh. Napisal mi je, da piše pesniško prozo že več let, da jim je dal skupno ime Čarobne pripovedke (Kouzelné povídky) in da jih priobčuje, kjer pač more, v dnevnikih in revijah. Željno sem vse prejete črtice prebral, jih kakšnih deset prevedel in kot vzorce 2—3 priobčil v Jutru oziroma Slovencu. Kocourek mi je poleg objavljenih takrat poslal tudi nekaj stvari v tipkopisu. Prevedene črtice sem v kavarni pokazal nekaterim prijateljem literatom. Tako se spominjam, da so jih prebrali vsaj S. Janež, P. Jernejec, M. Kokolj, R. Kresal, L. Mrzel in drugi ter so bili zanje navdušeni malone kakor jaz. Seveda sta jih brala tudi pisatelj V. Levstik in publicist F. Terseglav v zvezi z mojo željo za objavo v obeh dnevnikih. Bile so jima všeč, vendar sta oba pripomnila, da je v njih zelo poudarjena čutnost. Takšno mnenje je prevladalo pri nameravanih nadaljnjih poskusih objav, odtod dejstvo, da je bilo priobčenih tako malo Kocourkovih prevedenih črtic. Najino dopisovanje je bilo spočetka redno izmenjavanje pisem. Že naslednje leto pa je zbolel in se opravičeval za daljši molk. Pozneje mi je pisal iz dveh ali treh raznih krajev, kar si nisem mogel razložiti drugače kot s spremembo službenih mest, ko sem izvedel, da hodi po bridki poti manjšinskega učitelja. Nadalje mi je pošiljal precej, kar je novega ustvaril, delal je neutrudno, še in še je objavljal, ker je dobil zveze z uredništvu, ki so mu dajali prostor v svojem tisku. Najino pismeno poznanstvo se je kmalu spremenilo v prijateljstvo, ko je pisal zaupljivejše. Razkrival mi je, kakšno srečo občuti pri pisanju Čarobnih pripovedk, a se mu njegova radost vselej razblini pri misli, »da dela pravzaprav nekoristne stvari, da se s tem nič ne spremeni na bedi sveta«. To je bilo že tedaj, ko je zapuščal

»otok sanj« in se znašel na »trdi kopnini« realnosti, ko je opuščal sanjske pesniške zgodbe in se pripravljal k pisanju romana iz resničnega življenja. Vmes si je zdravil oči, potem pa je kmalu zbolel za težko tuberkulozo. Dopisovala sva si vse do zadnjega, ko mi je poslal svoj prvi natisnani mladostni roman SRCE (Srčce). Nenadno, le pol leta pozneje, je od te bolezni v svojem rojstnem kraju Brdo pri Novi Paki pod Krkonoši 31. 3. 1933 umrl, star samo štiriindvajset let, kakor se je glasilo smrtno oznanilo, ki mi ga je poslala njegova mati. Ob njegovi prezgodnji smrti sem pet dni zatem v spomin na čudovitega pesnika Čarobnih pripovedk in Srca, kar sem v tistem času edino poznal, objavil v Slovencu nekrolog za umrlim Josefom Kocourkom.

Josef Kocourek je objavil precej črtic, dosti jih je zapustil v tipkopisu, dalje razne feljtone o zanimivih in žalostnih krajih, kjer je služboval ali jih obiskoval, in mladostni sanjarski roman Srce v knjižni obliki. Čarobne pripovedke imajo izvirno, včasih eksotično in fantastično fabulo, barvite, bogate in drzne metafore, izbran pesniški jezik, vse pa v svoji podlagi ljubezen. Roman Srce je pravzaprav knjiga v dvanajstih poglavjih, ki pa se berejo kot samostojne zgodbe z značilnostmi pesniških črtic in pripovedi izpod njegovega peresa.

Po Kocourkovi smrti sem mislil, da je zašel v pozabo. To je res trajalo skoraj trideset let vse do 1961, ko se je zgodilo, da so na Češkem pripravljali knjižne izdaje njegovih del in se pri tem spomnili name kot njegovega slovenskega prijatelja in prevajalca. Posrednik za informacije, ki so jih želeli od mene v zvezi s Kocourkom, je bil prof. M. Jirda, ki je obravnaval njegovo zapuščino, zasledil najino dopisovanje in na prošnjo tudi od mene dobil vse, kar sem imel po toliko letih ohranjenega: nekaj njegovih pisem, razglednic in fotografij in nekaj njegovih tipkopisnih izvirnih črtic. Prof. Jirda je poskrbel za natiske več knjig, najprej dveh izvodov poetičnih proz in tako imenovanih Čarobnih pripovedk: SRCE V DLANI (Srce v dlani) in ŠEST LJUBEZENSKIH (Šest milostných), potem dveh romanov: KOLENDAR, V KATEREM SE OBRAČAJO LISTI (Kalendář, v němž se obracejí listy), ki je kronika siromašne domače vasi tkalcev in težakov, živečih v lakoti in tuberkulozi, in ZAKOTNI DOMOLJUBI 1932 (Zapadlí vlastenci 1932), ki je neidilični prikaz življenja ljudi obmejnih češko-nemških krajev Mírov, Šilperk in Řepova, obtožba režima, ki je pošiljal orožnike na demonstracije izkoriščanih in lačnih industrijskih delavcev, od katerih jih je mnogo umrlo od strelav njihovih kordonov, roman, ki kaže avtobiografske znake glavnega junaka, ki je Josef Kocourek. Oba romana sta bila že ponatisnjena. Prof. Jirda je v začetku opravljal izdajateljsko delo sam, potem pa v sodelovanju z drugima raziskovalcema in poznavalcema Kocourkovega življenja in dela, dr. Z. Filipom in doc. dr. J. Skaličko, ki sta k publikacijam napisala članke in razprave o pisatelju ter pripombe in pojasnila. Mimo omenjenih knjig spadajo med nove izdaje: pesniška zbirka SLOVŮ (Loučení), trinajstdelna pesnitev z dodanih izborov drugih pesmi, dolga pesnitev FRÝVALDOV, revolucionarna pesem v spomin na osem ustreljenih delavcev »sodrugov«, ki so šli na cesto zahtevat delo in kruh (tudi ponatisnjena), dalje svojevrstni, tipično kocourski pisani ljubezenski dnevnik Josefa Kocourka z naslovom EKSTAZA (Extáze), ki zajema tudi osnutke za pesniško in pisateljsko ustvarjalnost, izpiske iz pomembnejših lastnih in prejetih pisem prijateljev, literatov in deklet, sem sodi tudi izdaja mladostne novele — kratkega romana Žena. Docent dr. Skalička je samostojno uredil

in izdal doslej zadnjo knjigo, almanah Kocourkove tvorbe 1928—1932: S KRAJA SVETA (Z konce sveta), o katerem je poročal F. Benhart v Bralnici 80. V tem pogledu vidimo, da ima danes Kocourkovo ime deset knjig in knjižic s tremi ponatisi.

Huda revščina staršev Josefa Kocourka, domačih tkalcev, je sina prisilila v učiteljski poklic, ki ga je opravljal s presledki štiri leta v zakotju manjšine na severnem Moravskem, na kraju sveta. Tedanje životarjenje ga je napeljalo k študiju komunistične literature, bral je češke napredne revije in knjige ter dela sovjetskih pisateljev. Ta snov in poznavanje Komunističnega manifesta in Marxovih del ga je privedlo v vrste aktivnih komunistov. Njegovo novo prepričanje ga je odmaknilo od pisanja iz prvega obdobja, ko se je opajal s Čarobnimi pripovedkami. Od poslej napisanih realističnih romanov Koledar, v katerem se obračajo listi, in Zakotni domoljubi 1932 je slednji njegovo poglavitno in zadnje delo. Pisal ga je že umirajoč in ga dokončal v mesecu, ko se je sklenilo njegovo življenje, ne da bi ga bil utegnil več prebrati.

Prav ta čas mineva pol stoletja od smrti tega darovitega češkega pisatelja, a nemirnega, nesrečnega in tragičnega človeka Josefa Kocourka, ki je imel to usodo, da je postalo njegovo delo znano in cenjeno šele dolgo vrsto let po smrti: kot pisec izjemno kvalitetne pesniške proze in kot realistični, revolucionarni pisatelj proletarskih romanov.

Dekle na pokopališču

Konec julija.

Josef
Kocourek

Zemlja diši po cimetu in mirti. Cveti z jablane padajo prav na srce. Noč je. Zvezde vise z nebesnega svoda v nežnih, belih čipkah.

Pokopališče.

Daleč v vasi seda netopir na oblino zvona, okna ugašajo, iz krčme leze zadnji pijanec, sredi ceste obstane in si roko položi na srce, da bi poslušal njegovo bitje. Temno in kakor Tatre visoko drevje se skrivnostno snubi z oblaki; krave, podobne klobčičem rdečega dima, se počasi odpravljajo s pašnika. Pastir se pred pokopališčem trikrat pokriža in steče. Potem je globoka tišina, samo od zahoda, od hiacint na obalah modre Holandske, je slišati šumenje vetrnih mlinov in zalivov, od Finske sem veje skrivnostno ploskanje vesel, ki se zadevajo ob široke plavuti polenovk kakor ob trohneče slikarske palete.

Pokopališče.

Veje žalujočih vrb vise nad grobovi. Zlate črke v črnem marmorju tajnostno fosforescirajo in žarijo, spomeniki iz peščenca ali iz deklinških solz so mrzli kakor ledene kocke. Prav ob zidu, kamor zagrebajo najdene in samomorilce, je črn vodnjak, martinčki se vzpenjajo na breg nad grobove zaljubljenecv in se poljublajo.

V objemu teh zidov je konec življenja. Zeleni zrakoplovi cipres se dvigajo v nebo. Beli angeli na zlatih podstavkih si s peruti otresajo cvetje, ki